

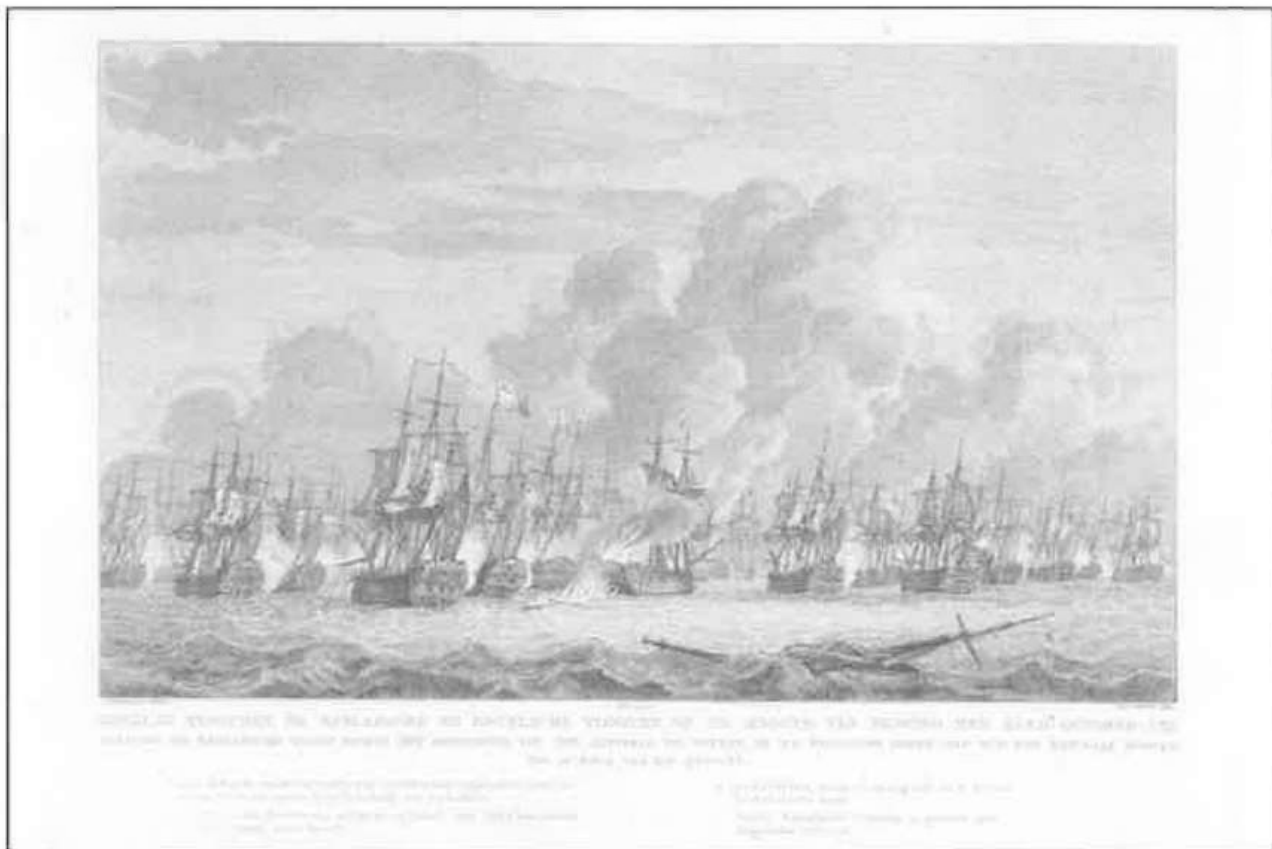
Bij helder weer kun je minstens 10 km ver op zee kijken vanaf de kust (de windmolens staan op ongeveer die afstand). Het moet dan ook een aangrijpend schouwspel zijn geweest toen in 1797 er op ongeveer drie tot vijf km uit de kust een zeeslag werd uitgevochten. Het hele dorp zal zijn uitgelopen om dat te zien. Kees Floor vertelt wat zich toen heeft afgespeeld.

Kees Floor

DE ZEESLAG VOOR EGMOND

Op 11 oktober 1797 was het in Egmond een hels kabaal. Vanaf twaalf uur waren er al kanonschoten te horen, maar vooral tussen een en twee uur 's middags ging het om aanhoudend, hevig kanongebulder. Ook elders in de buurt van de Hollandse kust was het lawaai volgens de dagbladen uit die tijd goed te horen, bijvoorbeeld in Haarlem ^(1a), Den Haag ⁽²⁾ en Leiden ⁽³⁾.

Wat was er aan de hand?

Afb. 3 'Zeeslag, tussen de Bataafsche en Engelsche vlooten op de hoogte van Egmond, den elfden october 1797. Het midden van het gevecht'. Prent gemaakt door Reinier Vinkeles naar een tekening van Gerrit Groenewegen uit 1798. Bron: Beeldbank Studio Rijksmuseum RP-P-OB-86.637.

Zeeslag

Een verslag van secretaris Peter Vuyst, opgesteld op 12 oktober namens de *maire* (burgemeester) van Egmond aan Zee, licht een tipje van de sluier op ^(4a). 'Om 11 uur 's ochtends ontdekten we in het zuidwesten de Bataafse vloot, zo schreef hij. Enkele minuten later doemde vanuit het noordwesten de Engelse vloot op. Toen onze vloot zag dat het de Engelsen waren, ging ze in linie varen en wachtte ze de Engelsen op. De beide vloten ontmoetten elkaar voor de kust van Egmond aan Zee, naar schatting anderhalve mijl van de wal. We volgden het gevecht met verrekijkers; onze admiraal loste het eerste schot, waarna het gevecht losbrandde. Voor zover we konden zien, moesten twee Engelse schepen wijken en nog geen uur daarna trokken de Engelsen weg van onze vloot, zodat de Bataven aan de winnende hand bleven. Volgens opgave van Egmonder vissers zou het Engelse admiraalschip gezonken zijn. Wij zelf hebben een Engels schip zien ronddobberen zonder masten. Volgens een visser had schout-bij-nacht Samuel Story 20 doden en 40 gewonden. Door het slechte weer konden we echter lang niet alles zien. We hebben wel de indruk dat de Hollanders zich dapper geweed hebben.' Tot zo ver Egmonder Peter Vuyst.

MEDEBURGERS!

UE. Misfave hebben wy heden avond ten 8 uren ontvangen; wy zyn ten vollen bereid, direct, wanneer wy UE. verzoek vernomen hebben, Ul. daarop bericht te doen, gelyk wy dus by deezen doen, en wel zodanig als wy daar van ten naasten kunnen doen. Den 11den October 's morgens ten 11 uren, ontdekten wy in het Zuid Westen onze Bat. Vloot; eenige minuten daar na zag men in den Noord Westen een Vloot opdagen, dat men dagt dat het Engelfche waren, het welk by de uitkomst zodanig ook is gebleken. Onze Vloot ziende dat het Engelfche waren, ging in een Linie, en wagtte de Engelfchen op. Toen de beide Vlooten by elkander waren, lagen dezelve voor Egmond aan Zee, na gisfing één en een half myl van de Wal; door de hulp van Verrekijkers, ontdekten wy, gaf onze Admiraal de eerste laag, waarop de flag toenam; zo men zien kon moesten twee Engelfchen wyken, en geen uur daarna, of de overige Engelfchen verlieten onze Vloot, zo dat de onze de overwinning behielden. Volgens opgave van onze Vischers, zou de Engelfche Admiraal gezonken zyn. Wy hebben een Engelsch Schip zien leggen zonder Masten, en na zeggen van een Vischer, heeft de Schout by Nacht STORY 20 Dooden en 40 Gekwetsten; de betrokken lucht was ons veel hinder, om nader gezigt daar van te hebben.

Wy hebben niet anders kunnen zien, als de Hollanders hebben zich dapper verweerd; van den morgen den 12den deezer zyn uit den Zuid Westen, op de hoogte, als hier in omfchreeven, een deel van onze Vloot gekomen, die Noord opgingen, wy zagen dat de Masten wat ontramponneerd waren, waar onder drie Schepen waren die haar Bazaan Mast verloren hadden.

Zie daar Medeburgers! een opgave, zo als wy het afgezien hebben, en vertrouwen dat wy aan Uwlieder verzoek in deeze zullen voldaan hebben.

Waar mede wy ons noemen, na toewensching van Heil.

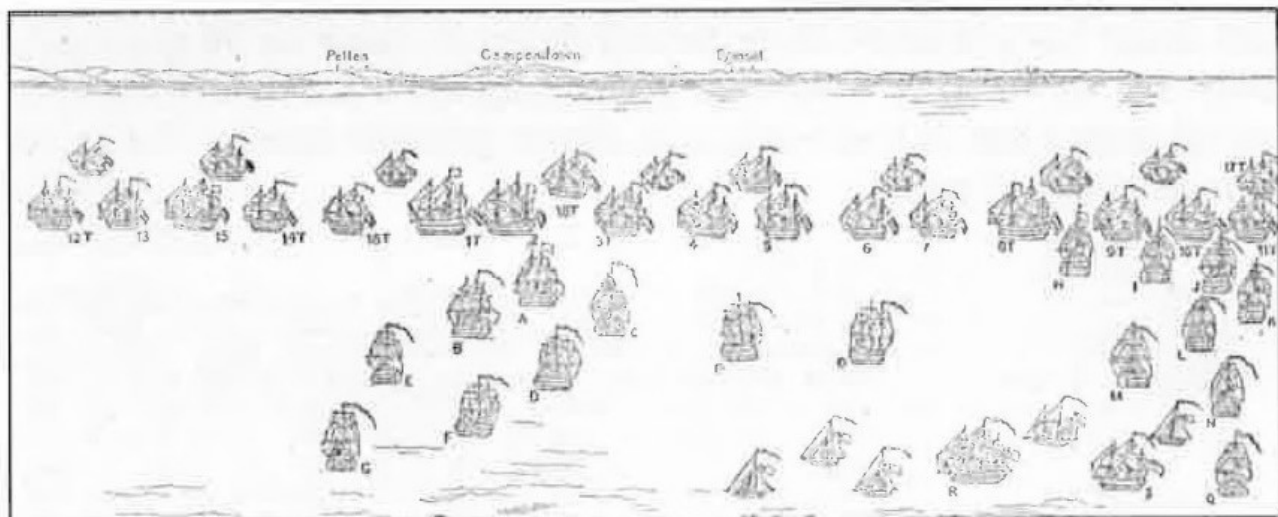
De Maire van Egmond aan Zee. En per order dezelve,
Egmond aan Zee, den 12 October 1797. PIETER VUYST, Sec.

's Avonds ten half 10 uren gefloten.

Afb. 4 Het originele verslag van Pieter Vuyst, zoals afgedrukt in de Friesche Courant van 17 oktober 1797. [Red: Pieter Vuyst wordt in het Registre Civique van 1811 vermeld als schoolmeester, hij is dan 41 jaar. Zie Geestgronden nr. 1, 2016]

Een dag later, op 13 oktober, deed J. Hooglant, inwoner van Den Helder, zijn verhaal ^(4a). Hij is aanzienlijk minder optimistisch over de afloop van het gevecht dat zich naar zijn zeggen ‘*dwars van Egmond aan Zee*’ had plaatsgevonden. Er dreven veel wrakken in zee, twaalf schepen werden nog vermist en de binnengelopen schepen waren alle zwaar beschadigd. De Amsterdamse Courant vermeldde in de rubriek *Zee-tijding* eveneens dat de beide vloten dwars voor Egmond met elkaar slaags waren geraakt ⁽⁵⁾.

Op 14 oktober stelde de Schout-bij-Nacht Story, die naar Texel had kunnen ontkomen, op zijn schip de Staten Generaal een rapport op over de gebeurtenissen ⁽⁶⁾. Hieruit blijkt onder andere dat hij de vijand in het vizier kreeg toe hij zich op 2,5 mijl ten westzuidwesten van Egmond bevond. Hij karakteriseerde het gevecht als misschien wel de hevigste strijd die ooit op zee werd uitgevochten.

Afb. 5 De Engelse en de Bataafse vloot voor de Hollandse kust, vijf minuten voor het begin van de zogenoemde ‘*slag bij Kamperduin*’, 11 oktober 1797. De Engelse schepen zijn aangeduid met letters, de Bataafse met cijfers. Een T achter het cijfer betekent dat het schip door de Engelsen op de Bataven is veroverd. Bron: Camperdown ⁽¹²⁾.

De slag bij Egmond

Er zijn meer bronnen uit die tijd die verwijzen naar een zeeslag bij Egmond op 11 oktober 1797. Zo lezen we in de *Goudase Courant* van 18 oktober dat de Bataafse vloot, toen ze zich op 2 kilometer afstand van Egmond bevond, de Engelsen in het vizier kreeg ⁽⁷⁾. De *Friesche Courant* van 21 oktober wijdde de hele voorpagina aan de zeeslag, die volgens de berichtgeving van die krant op 2,5 mijl van Egmond werd uitgevochten ^(4b). Volgens diverse bronnen ^(1b, 4b, 8b) was er in de zitting van de Nationale Vergadering in Den

Haag van 25 oktober onder andere voorgesteld een gedenkteken op te richten op een van de hoogste duinen tussen Wijk-op-Zee en Egmond in het gezicht van het slagveld. Eerder al had de *Opregte Haarlemse Courant* geschreven dat de strijd was uitgevochten tussen Wijk-op-Zee en Egmond ^(1a). Ook in de *Onverwachte Courier* van 31 oktober komt de ‘*Slag bij Egmond op Zee voorgevallen*’ aan bod ⁽⁹⁾.

In een rapport van de marine over de gebeurtenissen op 11 oktober ⁽¹⁰⁾ situeert schout-bij-nacht Johan Arnold Bloys van Treslong, de commandant van het meevechtende linesschip Brutus, het zeegevecht op 3 mijl uit de kust van Egmond. Andere kustplaatsen, zoals bijvoorbeeld Camperduin of Wijk-op-Zee, worden in het verslag niet genoemd.

Gerrit Groenewegen maakte in 1797 of 1798 enkele tekeningen van het verloop van de ‘*Zeeslag, tussen de Bataafsche en Engelsche vlooten op de hoogte van Egmond*’ (Afb. 3). Geschiedschrijver Van der Aa bespreekt in diverse publicaties die verschenen tussen 1800 en 1810 de gebeurtenissen als de ‘*Zeeslag voor Egmond*’. Zijn collega De Jong meldt in zijn in 1861 uitgegeven uitgebreide versie van het verhaal dat de Bataafse vloot vlak voor het begin van de strijd ‘*op vier mijlen dwars van de wal zeilde tusschen Kamperduin en Egmond aan zee*’ ⁽¹¹⁾.

Hoewel het verloop van de zeeslag voor de Bataven desastreus was geweest, liet het *Committé tot de Zaken van de Marine* in zijn rapport uit 1797 aan de Nationale Vergadering, *reprenterende het Volk van Nederland*, de moed niet zakken. Het gevecht werd gekenmerkt door de schoonste trekken van fiere heldenmoed en onwrikbare dapperheid. In de strijd waren ook nog eens de krijgsdeugden en de vaderlandsliefde zichtbaar waarmee onze voorouders zo goed bedeed waren geweest. De zeeslag had de roem van de Bataafsche Natie onder de volken van Europa dan ook bevestigd, aldus het verslag ⁽¹⁰⁾. Des te opvallender is het dat we van die zeeslag bij Egmond in later tijden nauwelijks nog iets hebben vernomen.

The battle of Camperdown

Een overzicht van de situatie voor de Hollandse kust op 11 oktober 1797 geeft Afb. 5, ontleend aan een biografie van overwinnaar admiraal Duncan, honderd jaar later geschreven door een van zijn nazaten. Op de ochtend van de dag van de strijd koerste de Nederlandse vloot naar het noorden; reeds voor Egmond was de tegenstander duidelijk in beeld. Vandaar: de slag bij Egmond. De Engelsen daarentegen kwamen vanuit het noorden opzetten, de wind in de rug, en kregen even voorbij Camperduin de Bataafse vloot in het vizier.

GELYKHEID, VRYHEID, BROEDERSCHAP.

HAAGSCHE
Zaterdag

EXTRA-COURANT.
den 14 October.

HET DERDE JAAR DER BATAAFSCHE VRYHEID.

Extrañ uit een Brief van den Vice-Admiraal DE WINTER, aan het Comité der Marine.

BATAAFSCHE REPUBLIEK.

HAGE 13 October. De Vice-Admiraal DE WINTER aan het Comité der Marine.

Met diepe aandoening van finerte geeve ik U kennis, dat gisteren, 11 October, 10 den morgen de Engelschen door ons ontdekt wierden; wy schaarden ons in Linie van Bataille over Stuurboord met Bakboord halven. Ik deed seín, zoó dicht in een te sluiten, als mogelyk was, dan hier aan wierd niet te best gehoorzaamd, eerst door de ongestadige koelte, hooge Zee, en tweedens door de slechte beektheid van eenige Schepen. Om 11 uren staqueerde de Vyand het agterste gedeelte der Linie, en liep stoutelyk dwars door de Linie, het welk ik gaarne zag, dewyl ik immer verhoopde, dat men op zoude sluiten, en daarom seín deed voor het Schip aan het hoofd, om zeil te minderen; dan dit konde niet helpen; succesvelyk raakten wy, evenwel onglyk, in gevegt, ik wierd geéngageerd door twee en naderhand door drie Schepen te gelyk; 2 Landschip *HERCULES* raakte in de vlam, dat het tweede voor my in de Linie lag, en vervolgens naar my toedreef; ik moest dus zo veel mooglyk wyken, waar door ik by een vierde Engels Schip, zynde dat van den Admiraal, kwam. Welhaast was al het lopend tuig weggeschoten; by het laatste seín, dat ik wilde doen, om andere Schepen ter myner hulpe te roepen, wierden my zelfs de Vlaggelyntjes uit de hand geschoten; onderwyl was door de vroegtydige kwetfing van den Capitein, het verlies van veel Volk, of God weet wat, DE WASSENAAR genomen, zoo ook HAARLEM, DE VRIES, DELFT en JUPITER, wiens groote mast over boord viel; schoon ik dit alles niet konde zien door den damp en rook, waar in ik was, door het continueele engagement. Alles wierd my eindelyk weggeschoten, ik verloor confiderabel veel Volk, dog tragte al vuurende met de flarden van de Zeilen door de vyf Engelsche heen te booren, en de Wal also te bereiken, of nog eenige onzer Schepen, die nog in redelyken staat waren, occasie te geven, om my te redden, dog te vergeefs. Om 2 uren vielen alle drie myne masten; ik bleef met het wrak nog een half uur vegten, dan geen hoop meer ziende, en onze schepen niet als van ons afleggende, ziende de Vlag weggeschoten, hield myn Volk, dat op meer als de helft verfmolten was, op met vuuren, en om 3 uren kwam nog een Engelsch Fregat, waar van de Officier aan Boord kwam, en my aan Boord van den Admiraal *Duncan* bragt. De *Gelykheid* lag een eind in de wind van my; ik zag ook, dat deeze geen tegenstand meer deed en in het geheel niet meer vuurde; zyn lopend tuig was alle in stukken; dan waarom deeze gestreken heeft, weet ik niet, zoó min als van den Admiraal *de Vries*, *Delft* en *Haarlem*; de *Hercules* heeft zyn Bezaanamast over boord gekapt en de brand geblust, doch dit bragt hem, zoó wel als my, in het gros der Engelschen,

en is alzoó genomen; over myne Officieren en Equipage ben ik byzonder content; ik beveel dezelve aan U als menschen, die tot het laatste zich hebben verdedigd, en hunnen Admiraal trouw zyn gebleven; 2 er is verwoerd gevogten van twee zyden en veel Volk gebleven; de Engelschen hebben veele grondschoten en Volk verlooren, zy waren met 9 Schepen van Linie te Jarmouth binnen, om zich te repareren; Zaterdag avond hebben zy de tyding, dat wy in Zee waren, gekregen; en Maandag zyn zy gezeld, hebbende in 24 uren zich op nieuw van Victualie voorzien, en hebben voor de 9 in reparering leggende Schepen 8 anderen gekregen, zo van Portsmouth als Luins, die reeds moesten afkomen; zy waren 16 Linie Schepen, waar onder maar 1 vyftiger, de andere allen precis van 74 stukken. Zie daar de ongelukkigste dag myns levens. Alle kunde van manoeuvres of perfecte dapperheid by my aan boord, en veele andere, heeft dit niet kunnen beletten. Onze vyanden agten ons alleen om de hardnekkigheid onzer verdediging.

Geene actie nog kan zo bloedig geweest zyn, dan zy was doodelyk voor ons.

Ik zal de eer hebben, U een extrañ Rapport en beter relaas te doen, zo dra als ik gelegenheid zal hebben; — ik profiteer nu alleen van de welwillendheid van den Engelschen Admiraal, om U lieden praallabel kennis te geeven, en aan U. zorge en attentie op te dragen een hoop gevangenen, die om hunne bravoure en dapperheid een ander fort meriteerden; voornamelyk de Equipage van de Vryheid. — Ik beveele U, de arme Weduwen en Wezen, en de Vrouw en Kinderen van mynen waardigen Capitein *van Rossum*, die om half twee uren de heup wierd weggeschooten; hy is nog niet dood, maar heeft weinig hoop. — Twee Cadets, waar onder myn Neefje, zyn de linker beenen afgeschooten. De overige Officieren zyn wel. De Luitenant der Marine *Cranenburg* alleen is dood. Ik kan van de staat der andere Schepen niets zeggen; nog ook niet wie 2 er al gelaueveld zyn; de Engelschen weeten het zelfs niet. Alleen ben ik onderrigt, dat de Vice Admiraal *Reinjes* maar even gekwetst is, en by den Vice Admiraal *Onslow* aan boord. *Meuser* is ook gezond doch Capitein *Holland*, van de *Wassenaar*, is al vroeg in de actie doodelyk gekwetst geworden, en had confiderabel veel Volk verlooren. Ik weet niet, hoe veel ontredderde Schepen de Engelschen hebben, dan ik tel er maar 10 rondom my.

Ik beveele my, en hoop dat men my veroorloven zal naar Holland te keeren, om my verdoer te kunnen verantwoorden.

Ik ben

U. ongelukkige Admiraal

DE WINTER.

Op 't ogenblik vernemen wy dat er reeds 16 à 17 van onze Scheepen, in onze Havens binnen zyn.

Gedrukt by JOHANNES DE GROOT en ZONEN.

Afb. 6 De brief van Vice Admiraal De Winter, waarin hij beeldend het verloop van de zeeslag beschrijft en duidelijk weergeeft hoe dramatisch de slag voor de Bataven is geweest. Deze brief is afgedrukt in de Haagsche Extra-Courant van 14 oktober 1797. Studio Rijksmuseum RP-P-OB-86.649.

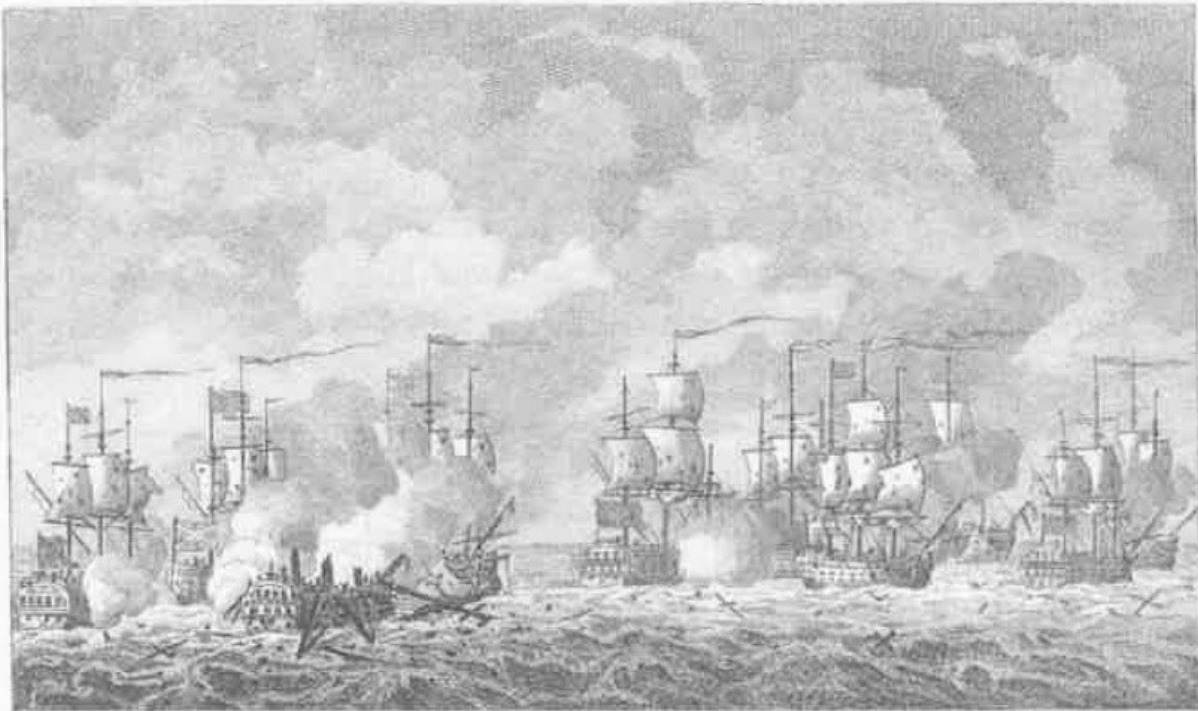
Volgens het verslag van admiraal Duncan, opgesteld op 13 oktober, bevond hij zich met zijn schip tussen Camperduin en Egmond, terwijl de Bataafse vloot 9 mijl van hen verwijderd was ^(9a, 12). De afstand tussen Camperduin en Egmond bedraagt 6 mijl, dus de Bataven zouden dan ergens tussen Egmond aan Zee en Wijk aan Zee geweest moeten zijn.

De Engelsen waren er snel bij hun held te eren. Nog geen week later was de admiraal al in de adelstand verheven: *Lord Viscount Adam Duncan of Camperdown* (burggraaf van Camperduin) ⁽¹²⁾ (Afb. 7). De overwinning was daarmee voorgoed gekoppeld aan Camperduin.

Afb. 7 Herdenkingsmunt met de beeltenis van Lord Viscount Duncan of Camperdown, geslagen ter gelegenheid van de Engelse overwinning in de zeeslag met de Bataven op 11 oktober 1797.

Al vrij snel daarna werd ook in Nederlandse publicaties het gevecht als de zeeslag bij Kamperduin aangeduid, bijvoorbeeld in een in 1798 gepubliceerde *'lijst der Lands schepen en vaartuigen van oorlog, door de Engelschen aangehouden en verbeurd verklaard, of genomen 1795-1797'* ⁽¹³⁾. Verder ook nog in de *Korte Kroniek beginnende van den Jaare 1713* ⁽¹⁴⁾ en in het onderschrift van de prent van Afb. 8 uit 1797 of 1798.

Heldhaftige Verdediging van den Bataafse Vice-Admiraal, de Winter, tegen drie Engelsche Oorlog-Schepen; in den Zeeslag voor Kamperduin den 11 Oct. 1797.

Afb. 8 Heldhaftige Verdediging van den Bataafse Vice Admiraal, de Winter tegen drie Engelsche Oorlog Schepen; in den Zeeslag voor Kamperduin, den 11 October 1797. Prentenmaker: anoniem. Datering 1797-1798. Bron: Beeldbank Studio Rijksmuseum RP-P-OB-86.646.

Later werd de aanduiding *Zeeslag van Kamperduin* gemeengoed. De Engelsen domineerden dus niet alleen op zee, maar bepaalden tegelijkertijd ook hoe hun overwinning de geschiedenis in zou gaan. Egmond werd niet langer meer geassocieerd met het grootste debacle van de Nederlandse krijgsgeschiedenis op zee; die 'eer' viel voortaan Camperduin ten deel.

Tot slot

Vice Admiraal, de Winter was verrast over de snelheid waarmee de Engelsen in de aanval waren gegaan. Als ze eerst in linie waren gaan varen, had de Nederlandse vloot zichzelf wellicht in veiligheid kunnen brengen bij Texel. Een andere optie was dat de Bataven dichter bij de kust zouden gaan varen om zo de Engelsen achter zich aan te krijgen. De beide vloten zouden dan vermoedelijk gestrand zijn op de kust van Egmond of schipbreuk hebben geleden op de ondiepten daarvooruit (vergelijk Afb. 9). In dat geval zou De

Winter de overwinning hebben opgeëist, omdat hij bij z'n eigen kust was en de Engelsen bij de vijandelijk kust. De overwinning zou in dat geval ongetwijfeld de geschiedenis zijn ingegaan als 'de zeeslag bij Egmond'. □

Afb. 9 Uitsnede uit 'Kaart van de Bataafsche Republiek verdeeld in agt Departementen'. Op de kaart zijn onder andere de ondiepten in de Noordzee voor de Hollandse kust aangegeven, waarop vaak schepen schipbreuk leden. Vervaardigd door J.C. Roeder en C. van Baarsel; uitgegeven in 1800 door Johannes Allart. Bron: Beeldbank Noord-Hollands Archief NL-HlmNHA_269_0006.

Bronnen

1. Oprechte Haarlemse Courant, a. 14 oktober 1797; b. 28 oktober 1797. Beschikbaar op delpher.nl, evenals het overige bronmateriaal, tenzij anders aangegeven.
2. Utrechtsche Courant 13 oktober 1797.
3. Nouvelles extraordinaires de divers endroits, 17 oktober 1797.
4. Friesche Courant a. 17 oktober 1797; b. 2 november 1797.
5. Amsterdamse Courant, 14 oktober 1797.
6. Rapport van den Schout bij Nagt S. Story aan het Committé tot de zaken van de Marine, 14 oktober 1797.
7. Goudasche Courant, 18 oktober 1797.
8. Ommelander Courant, a. 27 oktober 1797; b. 31 oktober 1797.
9. Onverwachte Courier, 31 oktober 1797.
10. Committé de Marine, *Volledig verslag van de Zee-Bataille van den 11 Oktober laatstleden*, Den Haag, 1797. Tevens verschenen in vier delen in de Amsterdamse Courant, 28 en 30 oktober, 7 en 9 november 1797.
11. Jonge, J.C. de, *Geschiedenis van het Nederlands Zeewezen*, deel 5, Haarlem 1861; dbnl.org.
12. Camperdown, R.A.P.H. Haldane-Duncane, 3rd Earl of: Admiral Duncan, London 1898. Duke University Libraries.
13. De Oeconomist, eerste deel, eerste stuk, Amsterdam 1798.
14. Korte Kroniek beginnende van den Jaare 1713 (t/m 1798).